

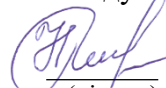

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Чернігівська політехніка»
Навчально-науковий інститут
природокористування та гуманітарних наук
Кафедра філософії і суспільних наук

**Робоча програма
Філософія комунікації (ВК24)**

ЗАТВЕРДЖУЮ

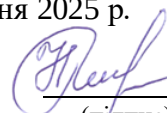
Завідувач кафедри

(підпис)

Шакун Н.В.
(прізвище та ініціали)

«01» вересня 2025 р.

Розробник (-и): Шакун Н.В., зав. кафедри ФСН, к.ф.н., доцент
(прізвище та ініціали, посада, науковий ступінь і вчене звання)

(підпис)

Робочу програму навчальної дисципліни обговорено на засіданні кафедри філософії і суспільних наук
(назва кафедри)

Протокол від «01» вересня 2025р. № 8

Узгоджено з гарантом освітньої програми:

(підпис)

Шакун Н.В.
(прізвище та ініціали)

1. Загальна інформація про дисципліну

Тип дисципліни	Вибіркова
Мова викладання	українська
Рік навчання та семестр	4 рік навчання / 7 семестр ОПП «Аналітика суспільно-політичних процесів», першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Викладач	Шакун Наталія Валеріївна, зав. кафедри філософії і суспільних наук, к.філос.н., доцент
Профайл викладача	https://dfss.stu.cn.ua/kafedra/komanda/komanda-shakun-n/
Контакти викладача	shakunn@stu.cn.ua

2. Анотація курсу. Дисципліна «Філософія комунікації» є важливим компонентом підготовки здобувачів за спеціальністю 033 «Філософія», ОПП «Аналітика суспільно-політичних процесів», що відображено у її програмному змісті. Навчальна дисципліна «Філософія комунікації» є важливою складовою підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 033 «Філософія», освітньою програмою «Аналітика суспільно-політичних процесів». Курс спрямований на філософське осмислення комунікації як базового виміру людського буття, соціальної взаємодії та культуротворення.

У межах дисципліни аналізуються класичні й сучасні філософські теорії комунікації, комунікативні моделі та концепції, що пояснюють механізми формування смислів, взаєморозуміння й соціальної інтеграції. Особлива увага приділяється трансформаціям комунікації в умовах інформаційного суспільства, розвитку цифрових медіа та нових форм публічного дискурсу.

Вивчення курсу сприяє формуванню у здобувачів навичок критичного аналізу комунікативних процесів у політичній, соціальній, економічній і культурній сферах. Опанування дисципліни дозволяє виробити власну світоглядну й комунікативну позицію, необхідну для ефективної аналітичної та професійної діяльності.

Об'єкт дисципліни – комунікація як універсальний соціокультурний та філософський феномен.

Предмет дисципліни – філософське осмислення сутності, структури, форм і функцій комунікації, основних комунікативних теорій, а також особливостей трансформації комунікативних процесів у сучасному суспільстві.

Курс складається із двох модулів: Філософсько-теоретичні засади комунікації. Соціокультурні, політичні та антропологічні виміри комунікації

3. Мета та завдання курсу. Мета викладання навчальної дисципліни – вивчення феномену комунікації з точки зору філософського узагальнення, ознайомлення з сучасними комунікативними теоріями та аналіз місця комунікації та особливостей її трансформації у сучасному суспільстві.

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- осягнення сутності феномена комунікації у філософському дискурсі;
- формування навичок критичного аналізу впливу комунікації на політичні, економічні, соціальні та культурні тенденції сучасної епохи;
- ознайомлення майбутніх аналітиків суспільно-політичних процесів з основними філософськими ідеями, проблемами та концепціями, які пов'язані з осягненням комунікації як соціокультурного феномену;
- розглянути основні напрями та теорії сучасної комунікації, специфіку та зміст комунікативних вчень;
- сприяння виробленню власної світоглядної та комунікативної позиції в контексті формування інформаційного суспільства.

Під час вивчення дисципліни здобувач вищої освіти має набути або розширити загальні (ЗК) та спеціальні (фахові) (СК) компетентності, передбачені освітньою програмою:

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК3. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК9. Здатність до міжособистісної взаємодії, здатність працювати в команді.

СК6. Здатність викладати міркування послідовно, логічно, систематично та аргументовано.

СК7. Здатність аналізувати міркування та робити ґрунтовні смислові узагальнення, висновки.

СК14. Здатність брати участь в інтелектуальних дискусіях на засадах діалогу, відкритості й толерантності.

4. Результати навчання.

Здобувач має досягти або вдосконалити програмні результати навчання (ПРН) передбачені освітньою програмою:

ПРН1. Розуміти сенс філософії, її місце в системі культури.

ПРН8. Мати обізнаність у головних філософських методах і підходах, розуміти етико-практичну значущість філософського знання.

ПРН12. Вміти викладати власні міркування послідовно, логічно, систематично та аргументовано.

У результаті вивчення навчальної дисципліни ЗВО повинен **знати**:

- сутність комунікації як філософської проблеми та її місце в системі філософського знання;
- основні філософські концепції, напрями та теорії комунікації;
- структуру, функції та типи комунікації у соціокультурному просторі;
- вплив комунікативних процесів на політичні, економічні, соціальні та культурні явища;
- особливості трансформації комунікації в умовах інформаційного та цифрового суспільства;
- етичні, світоглядні та діалогічні засади комунікативної взаємодії.

ЗВО повинен **вміти**:

- аналізувати комунікацію як складний філософський і соціокультурний феномен;
- критично осмислювати сучасні комунікативні теорії та концепції;
- застосовувати філософські підходи до аналізу комунікативних процесів у суспільно-політичній сфері;
- формулювати та аргументовано викладати власні міркування щодо проблем комунікації;
- брати участь в інтелектуальних дискусіях на засадах діалогу, відкритості й толерантності;
- виробляти власну світоглядну та комунікативну позицію з урахуванням викликів сучасного суспільства.

5. Пререквізити. Передумовою для вивчення дисципліни є базові знання з дисциплін «Сучасна світова філософія», «Фахова українська мова та основи ділової комунікації», «Семіотика і герменевтика».

6. Обсяг курсу.

Вид заняття	Загальна кількість годин
Лекції	20
Семінарські заняття	20
Самостійна робота	80
Всього кредитів	4 (120 год)

Форма проведення занять: лекційні, семінарські заняття, самостійна робота – з використанням системи дистанційного навчання Moodle, літератури, відеоматеріалів.

7. Тематика курсу.

Модуль 1. Філософсько-теоретичні засади комунікації

Тема 1. Вступ до дисципліни

Предмет і завдання курсу «Філософія комунікації». Філософія комунікації та формування на основі узагальнення її змісту соціально-гуманітарних компетенцій майбутнього фахівця». Концептуалізація феномена комунікації у філософському дискурсі. Поняття «комунікації» як філософської категорії в науковому обігу.

Тема 2. Філософія комунікації в системі філософського і гуманітарного знання

Місце і роль філософії комунікації в системі гуманітарного знання. Зв'язок філософії комунікації з гуманітарними й соціальними науками: зв'язок філософії комунікації з соціальною філософією. Критичне мислення як основа комунікації. Мова і мислення в комунікації.

Тема 3. Теоретичні концепції комунікації

Теорія розвитку здатності морального судження Л.Кольберга. Теорії мовних актів Джона Остіна й Джона Сьорля. Теорія раціональності М.Вебера. Теорія комунікативної раціональності Юргена Габермаса. Філософія діалогу Мартина Бубера. Моделі комунікації: лінійна, інтерактивна.

Тема 4. Інформація і комунікація

Місце інформаційних комунікацій у процесі еволюції соціально-організованої матерії. Інформація і знання – найважливіший ресурс інформаційного суспільства. Основні підходи до визначення понять «інформація» та «знання». Процеси інформатизації та комп'ютеризації, їхня роль у суспільному розвитку. Поняття комунікації. Інтернет як засіб масової комунікації. Інформаційно-комунікативна природа інформаційного суспільства.

Модуль 2. Соціокультурні, політичні та антропологічні виміри комунікації

Тема 5. Комунікація та суспільство

Особливості соціальної стратифікації та соціальної мобільності в інформаційному суспільстві. Суспільство як соціальна система. Великі соціальні групи як основний суб'єкт соціального розвитку. Соціальні інформаційні комунікації як одна з найважливіших ознак соціальності. Соціокультурна комунікація. Роль комунікації у розвитку суспільства.

Тема 6. Політична комунікація в інформаційному суспільстві

Поняття та рівні політичної комунікації. Співвідношення між поняттями «політика», «комунікація» і «політична комунікація». Теорії політичної комунікації. Чотири моделі політичної комунікації: модель передавання, експресивна модель, публічна модель (або комунікація як видовище), рецепційна модель. Способи політичної комунікації: комунікація через засоби масової інформації, комунікація через організації, комунікація через неформальні канали.

Тема 7. Комунікація в інформаційно-культурному континуумі

Роль інформаційних і комунікаційних технологій у розвитку культури. Сучасна комунікація – продукт багатовікової еволюції людства, їхніх знань і діяльності. Докорінні зміни в системі комунікацій. Телевізійна комунікація. Комунікації в мережі Інтернет. Феномен медіакультури. «Екранна культура». Мозаїчний характер сучасної культури. Віртуальна реальність і відеоігри як феномени культури інформаційного суспільства. Інформатизація і мистецтво.

Тема 8. Антропологічні засади філософії комунікації

Антропологічні виклики інформаційної цивілізації. Адаптація та соціалізація людини в інформаційному суспільстві. Ідентичність особистості в суспільстві інтернет-комунікацій. Комунікація, її роль у житті людини. Вплив інформаційно-комунікаційних технологій на антропогенез.

Тема 9. Комунікаційна природа освіти

Освіта як ключова цінність суспільств, заснованих на знаннях. Інформатизація освіти: технічний і культурний аспекти. Дистанційна освіта. Концепція безперервної освіти. Індивідуалізація освіти. Доступність інформації. Здатність до самоосвіти. Розвиток самостійного навчання. Роль комунікації в освіті.

Тема 10. Етична комунікація

Етична комунікація та морально-психологічні принципи спілкування. Інформаційно-комунікаційні детермінанти сучасних трансформаційних суспільних процесів: етичні аспекти. Інформаційно-комунікаційний тиск. Технології ідентифікації. Комунікативні технології та етика ділового спілкування.

Структура дисципліни

Назви змістових модулів і тем		Кількість годин			
		Всього	У тому числі		
			Лек.	Прак.	Сам. роб.
Змістовий модуль 1.					
1	Вступ до дисципліни	12	2	2	8
2	Філософія комунікації в системі філософського і гуманітарного знання	12	2	2	8
3	Теоретичні концепції комунікації	12	2	2	8
4	Інформація і комунікація	12	2	2	8
	Разом за змістовим модулем 1	48	8	8	32
Змістовий модуль 2.					
5	Комунікація та суспільство	12	2	2	8
6	Політична комунікація в інформаційному суспільстві	12	2	2	8
7	Комунікація в інформаційно-культурному континуумі	12	2	2	8
8	Антропологічні засади філософії комунікації	12	2	2	8
9	Комунікаційна природа освіти	12	2	2	8
10	Етична комунікація	12	2	2	8
	Разом за змістовим модулем 2	72	12	12	48
	Всього годин	120	20	20	80

8. Система оцінювання та вимоги.

Загальна система оцінювання курсу	Оцінювання знань ЗВО здійснюється за 100-бальною шкалою з подальшим переведенням у національну шкалу (шкалу Університету) та шкалу ECTS, відповідно до «Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Національного університету “Чернігівська політехніка”» https://stu.cn.ua/wp-content/stu-media/normobaza/normdoc/norm-osvitproces/polozhennya-pro-potochne-ta-pidsumkove-oczinyuvannya-znan-zdobuvachiv-vo.pdf. Система оцінювання знань з навчальної дисципліни включає поточний та семестровий контроль знань. ЗВО може набрати до
--	---

	75% (75 балів) підсумкової оцінки за виконання протягом семестру всіх видів робіт і до 25% (25 балів) підсумкової оцінки на диференційованому заліку, які сумуються в загальну оцінку за курс. Поточний контроль проводиться шляхом спілкування із здобувачами вищої освіти під час лекцій, семінарських занять, усного та письмового опитувань здобувачів вищої освіти, оцінювання результатів неформальної освіти та виконання самостійної роботи. Семестровий контроль проводиться у формі диференційованого заліку відповідно до графіку навчального процесу згідно затвердженого розкладу. Для складання існують білети. Білети складаються з трьох питань (1 та 2 теоретичні питання – до 8 балів, 3 теоретичне питання – до 9 балів). У 7-8 (7-9) балів оцінюється відповідь на питання, яка є повною, її зміст відповідає сутності поставленого питання, (допускаючи при цьому 1-2 незначні помилки). 5-6 балів – відповідь правильна, послідовна, логічна, але ЗВО допускає у викладі окремі незначні пропуски фактичного матеріалу; 3-4 бали ЗВО володіє більшою частиною фактичного матеріалу, але викладає його не досить послідовно і логічно, допускає істотні пропуски у відповіді, нечітко, а інколи й невірно формулює основні теоретичні положення; 1-2 бали ЗВО виявляє незнання більшої частини фактичного матеріалу; відповідь не розкриває поставлених запитань чи завдань; допускає грубі помилки; 0 балів – ставиться коли відповідь на питання є повністю неправильною. Оцінювання успішності ЗВО під час семестрового контролю вноситься у відомість успішності та навчальну картку здобувача вищої освіти в автоматизованій системі управління – АСУ «ВНЗ».
Семінарські (практичні) заняття	Усне опитування включає в себе опитування за будь-яким питанням, винесеним на семінарське заняття (за вибором викладача), відповідь на питання інших ЗВО, відповідь на питання для повторення (з тем, що було вивчено раніше). Максимальна кількість балів може бути виставлена ЗВО, підготовленим до відповідей на усі питання теми, включаючи питання винесені на самостійне опрацювання. За кожне виконане завдання здобувач вищої освіти отримує певну кількість балів з урахуванням максимальної кількості балів. Здобувач вищої освіти за роботу на семінарських заняттях змістовних модулів може отримати до 5 балів. Складові частини оцінки: відповідь на питання (виконання індивідуальних завдань) – до 4 балів; доповнення, запитання – до 1 балу; Загальна максимальна кількість балів за семінарські заняття – 50. Оцінюючи відповідь ЗВО, викладач керується такими критеріями, як: 4 бали – ЗВО повністю підготовлений до заняття, вільно орієнтується в теоретичному матеріалі, демонструє глибоке розуміння теми, активно бере участь у дискусії, наводить власні приклади, аргументовано висловлює позицію, коректно використовує філософську термінологію. 3 бали – підготовка добра, відповіді в цілому правильні, але місцями неповні або поверхові. Є участь у дискусії, проте аргументація не завжди послідовна. Використання термінології переважно коректне. 2 бали – ЗВО ознайомився з темою, але демонструє лише загальне розуміння проблеми. Відповіді частково неповні або фрагментарні, активність на занятті помірна, аргументація

	слабка. 1 бал – недостатня підготовка до семінару, поверхнєве володіння матеріалом, участь у дискусії мінімальна або пасивна. Відповіді неточні, приклади відсутні. 0 балів – відвідування відсутнє, завдання не виконане.
Умови допуску до підсумкового контролю	До підсумкового семестрового контролю допускаються ЗВО, які виконали всі обов'язкові види робіт та мають підсумкову оцінку від 35 балів і більше. У випадку, якщо ЗВО протягом семестру не виконав у повному обсязі передбачених робочою програмою навчальної дисципліни всіх видів навчальної роботи, має більше 30% пропусків навчальних занять (без поважних причин) від загального обсягу аудиторних годин відповідної навчальної дисципліни або не набрав мінімально необхідну кількість балів (тобто кількість балів, яка сумарно з максимально можливою кількістю балів, які ЗВО може отримати під час семестрового контролю не дозволить отримати підсумкову оцінку «задовільно – Е, 60 балів»), (35 балів), то він не допускається до складання диференційованого заліку під час семестрового контролю, але має право ліквідувати академічну заборгованість. На ліквідацію академічної заборгованості виноситься весь обсяг теоретичного матеріалу, що передбачений робочою програмою навчальної дисципліни. Академічна заборгованість повинна бути ліквідована до атестації здобувача вищої освіти, а у випадку коли заборгованість виникла з дисципліни, знання, уміння та навички з якої, відповідно до структурно-логічної схеми підготовки фахівця, потрібні для вивчення навчальних дисциплін наступного семестру, то така заборгованість повинна бути ліквідована до початку нового семестру. Академічна заборгованість ліквідується здобувачами вищої освіти протягом наступних семестрів згідно з розкладами ліквідації академзаборгованості, що затверджуються директором ННІ за поданням відповідних кафедр. Результати ліквідації академзаборгованості відображаються в ліквідаційній відомості успішності.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Модуль за тематичним планом дисципліни та форма контролю		Кількість балів
Змістовий модуль 1.		0...20
1	Вступ до дисципліни	0...5
2	Філософія комунікації в системі філософського і гуманітарного знання	0...5
3	Теоретичні концепції комунікації	0...5
4	Інформація і комунікація	0...5
Змістовий модуль 2.		0...30
5	Комунікація та суспільство	0...5
6	Політична комунікація в інформаційному суспільстві	0...5
7	Комунікація в інформаційно-культурному континуумі	0...5
8	Антропологічні засади філософії комунікації	0...5
9	Комунікаційна природа освіти	0...5
10	Етична комунікація	0...5
	Підсумковий тест	0...15

Кількість балів за результатами поточного контролю	0...75
Семестровий контроль (диференційований залік)	0...25
Разом	100

Шкала оцінювання результатів навчання

Оцінка в балах	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою (диференційований залік)	
		для екзамену (диференційованого заліку), курсового проєкту (роботи), практики, атестації	для заліку
90-100	A (відмінно)	відмінно	зараховано
82-89	B (дуже добре)	добре	
75-81	C (добре)		
66-74	D (задовільно)	задовільно	
60-65	E (достатньо)		
0-59	FX (незадовільно)	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання

9. Обладнання та програмне забезпечення. Для проведення лекційних та семінарських (практичних) занять можуть використовуватися мультимедійний проектор, ноутбук, система відеоконференцзв'язку Microsoft Teams (для дистанційного або змішаного навчання), навчальна платформа Moodle.

10. Політики курсу

У випадку, якщо здобувач протягом семестру не виконав у повному обсязі всіх видів навчальної роботи, має невідпрацьовані семінарські заняття або не набрав мінімально необхідну кількість балів (35), він не допускається до складання диференційованого заліку під час семестрового контролю, але має право ліквідувати академічну заборгованість у порядку, передбаченому [«Положенням про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів НУ «Чернігівська політехніка»»](#). Повторне складання диференційованого заліку з метою підвищення позитивної оцінки не дозволяється. У випадку повторного складання заліку всі набрані протягом семестру бали анулюються, а повторний диференційований залік складається у формі спілкування по питанням.

До загальної політики курсу відноситься дотримання принципів відвідування занять у відповідності до затвердженого розкладу, а також вільного відвідування лекційних занять для осіб, які отримали на це дозвіл відповідно до [«Порядку надання дозволу на вільне відвідування занять здобувачам вищої освіти НУ «Чернігівська політехніка»»](#). Запорукою успішного вивчення дисципліни є активність та залучення під час проведення семінарських/практичних та лекційних занять – відповіді на запитання викладача (як один з елементів поточного контролю), задавання питань для уточнення незрозумілих моментів, вирішення практичних завдань. Консультації відбуваються в аудиторіях університету у відповідності до затвердженого розкладу або ж особистих чи групових консультацій (через вбудований форум) на сторінці курсу в системі дистанційного навчання НУ «Чернігівська політехніка».

Політика користування ноутбуками / смартфонами

Прохання до здобувачів тримати смартфони переведеними у беззвучний режим протягом лекційних та семінарських (практичних) занять, так як дзвінки, переписки та спілкування у соціальних мережах відволікають від проведення занять як викладача, так й інших здобувачів.

Ноутбуки, планшети та смартфони не можуть використовуватися в аудиторіях під час занять та під час проведення підсумкового контролю (за виключенням проходження тестового контролю в системі Moodle).

Політика заохочень та стягнень

За результатами навчальної, наукової або організаційної діяльності здобувачів вищої освіти за курсом їм можуть нараховуватися додаткові бали – до 10 балів, у залежності від вагомості досягнень. Види позанавчальної діяльності, за якими здобувачі вищої освіти заохочуються додатковою кількістю балів: участь у міжнародних проєктах, наукові дослідження, тези, участь у науково-практичних конференціях, винаходи, патенти, авторські свідоцтва за напрямками курсу.

Політика академічної доброчесності

Академічна доброчесність повинна бути забезпечена під час проходження даного курсу, зокрема при виконанні контрольних (КР) (принципи описані у [Кодексі академічної доброчесності НУ «Чернігівська політехніка»](#)). Списування під час проміжного та підсумкового контролів, виконання практичних завдань на замовлення, підказки вважаються проявами академічної недоброчесності. Від усіх слухачів курсу очікується дотримання академічної доброчесності у зазначених вище моментах. До здобувачів вищої освіти, у яких було виявлено порушення академічної доброчесності, застосовуються різноманітні дисциплінарні заходи (включаючи повторне проходження певних етапів).

Правила перезарахування кредитів. Кредити, отримані в інших закладах вищої освіти, а також результати навчання у неформальній та/або інформальній освіті, можуть бути перезараховані викладачем у відповідності до положення [«Порядок визначення академічної різниці та перезарахування навчальних дисциплін у НУ «Чернігівська політехніка»](#). Визнання результатів навчання у неформальній освіті розповсюджується на окремі змістові модулі (теми) навчальної дисципліни.

11. Рекомендована література.

Основна.

1. Дзьобань О. П. Філософія інформаційних комунікацій : монографія / О. П. Дзьобань. Х.: Майдан, 2012. 224 с.
2. Шабанова Ю.О. Історія філософії: сучасні комунікативні вчення [Текст] : навч. посібник / Ю.О. Шабанова, І.А. Яременко, Н.Ю. Тарасова. Д.: Національний гірничий університет, 2012. 120 с.

Додаткова.

3. Бурлачук В. Жан Бодрійяр, маси і «кінець соціології». *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2003. № 2. С. 46–59.

4. Витрикуш Т. П. Комунікативна модель критичної теорії Ю. Габермаса [Електронний ресурс] / Т. П. Витрикуш // Гілея : зб. наук. пр. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, ВГО «Укр. акад. наук». Київ, 2015. Вип. 92. С. 215-218. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2015_92_53

5. Дмитренко К. С. Юрген Габермас: від рефлексії до комунікації [Електронний ресурс] / К. С. Дмитренко // Магістеріум. Історикофілософські студії / [упоряд.: М. Л. Ткачук, Л. А. Пастушенко]. Київ, 2012. Вип. 47. С. 38-46. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/16085>

6. Захарчук Н. В. Проблема культури та міжкультурної комунікації у філософо-соціологічному аспекті [Електронний ресурс] / Н. В. Захарчук. *Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Серія: Філологія. Педагогіка / Нац. техн. ун-т України "Київ. політехн. ін-т", Ф-т лінгвістики. Київ, 2008. Вип. 3. С. 174–177. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/8886/1/33.pdf>*

7. Ішук С. М. Філософія комунікації: основні парадигми [Електронний ресурс] / С. М. Ішук. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія.* – Київ, 2010. - № 2. - С. 95-99. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnau_f_2010_2_22.

8. Крижановська Т. О. Ідея комунікації в соціальній філософії [Електронний ресурс] / Т. О. Крижановська. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Історія. Філософія. Політологія : зб. наук. пр. / Міжнар. гуманітар. ун-т. Одеса, 2011. Вип. 2. С. 54-58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_ifpo_2011_2_12.*

9. Орендарчук Г.О. Феномен комунікації в людському бутті [Електронний ресурс] / Г. О. Орендарчук/ Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі : зб. матеріалів Другої міжнарод. наук. конф., м. Київ, 16–18 трав. 2019 р. Київ, 2019. С. 46–47. URL: http://knukim.edu.ua/wpcontent/uploads/nuk_konf/19/2.pdf#page=46
10. Прищак М. Д. Комунікація, спілкування, комунікативність: категоріальний аналіз [Електронний ресурс] / М. Д. Прищак. *Вісник Вінницького політехнічного інституту: наук. журнал*. Вінниця, 2010. № 2. С. 5–8. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/6073?locale-attribute=en>
11. Прудникова О. В. Соціокультурна комунікація в контексті становлення та розвитку інформаційної культури / О. В. Прудникова. *Політологічний вісник : зб. наук. пр.* К. : ВАДЕКС, 2013. Вип. 70. С. 123–132.
12. Фрейре П. Формування критичної свідомості / пер. з англ. О. Дем'янчука. К.: Юніверс, 2003. С. 19–36.
13. Харарі Ювал Ной. Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього / пер. з англ. Ярослава Лебеденка. Харків: КСД, 2016. 413 с.
14. Шакур Н.В. Інформаційно-комунікативні виміри людського буття. *Перспективні напрями наукових досліджень*. 2015: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. В 2 т. – Т. 2. К. : Вид-во «Центр навчальної літератури», 2015. С. 56-57.
15. Шакур Н.В. Комунікація в гуманітарному дискурсі: виклики та перспективи – 2025 : *збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Чернігів, 15 травня 2025 р.). – Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2025. 68 с. С. 48-49.
16. Шакур Н.В. Феномен комунікації як спів-буття у вітчизняному соціально-філософському дискурсі / Н. В. Шакур. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія*. 2016. № 1 (7). С. 122-129.
17. Gane N. and Beer D. New Media: The Key Concepts. – Oxford & New York: Berg, 2008. 150 p.
18. Rayward W. Boyd. Information Revolutions, the Information Society, and the Future of the History of Information Science // Article in Library Trends. – 2014. – Vol. 10. – P. 681–713.

Інформаційні ресурси.

1. Електронний ресурс НУ «Чернігівська політехніка». URL: <http://www.Library92@ukr.net>
2. Електронний архів НУ «Чернігівська політехніка» (IRChNUT) URL: http://library2.stu.cn.ua/resursi_biblioteki/elektronnij_arhiv_chntu/
3. Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України [Ел. ресурс] : / Інститут філософії імені С. Сковороди НАН України. – Електрон. текст. і відеодані. – URL: <https://filosof.com.ua/>
4. Національна бібліотека України імені Вернадського. URL: www.nbuv.gov.ua
5. Система дистанційного навчання НУ «Чернігівська політехніка». Курс «Філософія комунікації». URL: <https://eln.stu.cn.ua/course/view.php?id=8698>